

Tarihten Sayfalar

HACİM MUHİTTİN ÇARIKLI

Erdi Batur / (E) Vali

Vali-Müsteşar Durmuş Yalçın emekli olduktan sonra, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) üyeliğine devam ettiği sırada İçişleri Bakanlığı ile temasını kesmeyip, O'nun başkanlığında "Milli Mücadelede Mülki İdare Amirleri" konusunda inceleme yapılmak üzere merkezde bulunan 7 vali'den teşekkül eden komisyon kurulmuştu. Bu komisyondaki görev taksiminde uhdeme Hacim Muhittin Çarıklı ile Hamdi Bey (Akbaş) verilmişti.

O tarihlerde Ticaret Bakanlığı Müsteşarlığından emekli olduktan sonra İzmir'de oturmakta olan oğlu Turgut Çarıklı'ya, 6 Mart 1997 tarihinde bir mektup yazarak muhterem babası Vali Hacim Muhittin Çarıklı'nın hayatı konusunda inceleme yapacağı mı ifade edip yardım etmesini rica etmiştim.

Lütfedip elinde olan belgelerden bir kısmını 25 Mart 1997 tarihinde gönderdiler. Fakat o yazıların değerlendirmesi, komisyon dağıldığından maalesef yapılamadı.

Mutasarrıf Hacim Muhittin Çarıklı, ülkenin düşman işgalinden kurtulması için türlü güçlük ve gaileler ile uğraşarak Anadolu Halkının teşkilat-

lanması için yapılan kongrelerdeki gayretleri, ayrıca düşmana karşı direnişi, mücadelesi ve bilfiil savaşın canlı ve diri tutulması yönünde civanmert, yiğit insanın unutulmaz çalışmaların değerlendirme yapılmaması da gönlümüzce razı olmadığından; isteyip de gönderilen belgeleri değerlendirmemek, sözünde durmayan duruma düşüreceğinden, buna da gönlümüz elvermediği için, geç de olsa bir değerlendirme yaparak, derlemiş olduğum bilgileri yazıya döküp, İdarecinin Sesi Dergisi'nde yayınlanmak suretiyle kamu oyuna sunulmasının uygun olacağı görüşü ve düşüncesiyle takdirlerinize sunuyorum.

Hacim Muhittin Bey'in anıları, sonradan yazılmış olmayıp, o buhranlı günlerde, olayların cereyanı sırasında günü gününe tutulmuş notlar olup, Milli Mücadele devresine ait yayınlanmış bulunan birçok hatıratın aksine, yılların hafızalarda meydana getirdiği karışıklık veya olayların sonraki inkişafına göre nakletmek gibi hakikate aykırı kayıtlardan ve başarıları kendine mal etme veya kendini savunma gibi beşeri zaafardan uzak bulunmaktadır. Hacim Bey bu hatıralarında, Yunanlılara karşı Batı Anadolu'da ilk mukavemet hareketinin nasıl başladığını,

Hacim Muhittin Bey'in anıları, sonradan yazılmış olmayıp, o buhranlı günlerde, olayların cereyanı sırasında günü gününe tutulmuş notlardır.

Kuva-yı Milliye hareketinin ne şekilde organize edilip Ayvalık, Soma ve Kırkağaç Cephelerinin kurulduğunu, İstanbul Hükümetine ve İtilaf devlet temsilcisine karşı davranışlarını, Balıkesir ve Alaşehir Milli Kongrelerindeki tartışmaları ve alınan kararları, manda fikri ile mücadelesini, Mustafa Kemal Paşa ve Hey'et-i Temsiliye ile münasebetlerini ve Batı Anadolu ile Doğu Anadolu'da başlayan

Hacim Bey'in özel muhtıra defterine yazdıkları vesikalar ile desteklemiş olması, bu hatıraların değerini daha da arttırmaktadır.

Hacim Bey'in Kuva-yı Milliye hatıraları Balıkesir ve Alaşehir Kongre zabıtlarıyla birlikte, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü tarafından yayınlanmıştır.

iki mukavemet hareketinin nasıl gerçekleştirildiğini sade ve objektif bir dille anlatmaktadır.

Hacim Bey'in özel muhtıra defterine yazdıkları vesikalar da desteklemiş olması, bu hatıraların değerini daha da arttırmaktadır.

Sayın Turgut Çarıklı göndermiş olduğu cevabı mektubunda, muhterem babasını o kadar güzel şekilde ifade ederek, çalışmalarını tarihsel bir düzen içinde, öz geçmişi de yer alarak anlatmış ki, yazının sistematik düzeninin bozulmaması yönünden tarihsel açıklamayı olduğu gibi yer alması uygun olacağı düşüncesiyle, hiçbir değişiklik yapmadan, aynen kaleme alınmış halinde anlatısını sunuyorum:

6 Mart tarihli mektubunuzu memnuniyetle aldım. "Milli Mücadelede İdare Amirleri" konusunu incelemeye değer ve ilginç bulduğumu öncelikle belirtmek isterim.

Gerçekten, Kurtuluş Savaşımızın Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmadan önceki ve sonraki dönemleri sivil ve askeri bürokratlar, Yunan işgal kuvvetlerinin ilerlemesine karşı konulmasında ve Milli Mücadele fikri ve kavramının halka benimsetilmesinde önemli roller üstlenmişlerdir. Sivil bürokratların, daha doğru deyişle Devlet Memurlarının başında "İdare Amirleri" gelmektedir. Bun-

lardan Edremit Kaymakamı Köprülü Hamdi Bey, İbrahim Ethem Akıncı, Çatalca Kaymakamlığından ayrıldıktan sonra memleketi Balıkesir'e gelen ve Balıkesir Harekatı Milliye Reddi İlhak Heyeti'nin kurucuları arasında yer alan Vehbi Beyi sayabilirim. Erzurum Kongresi sırasında ve daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın yanında ve yakınında bulunan Mazhar Müfit Bey (Kansu) de bir idare amiridir.

I. Hacim Muhittin Bey'e gelince (Hüseyin Hacim Çarıklı), O da meslekten bir idarecidir. Resmî siciline göre hazırlanmış olan öz geçmişinden de anlaşılacağı üzere, 1904 yılında Mektebi Mülkiyeyi bitirdikten sonra Manisa ve Denizli Vilayetlerinde Maiyet Memurluğu, Kula'da Kaymakam Vekilliği, Ege ve Marmara Bölgelerinde kaymakamlıklar yapmıştır. Birinci Dünya Savaşı başında bir süre İzmir Polis Müdürlüğünde bulunmuştur. Buradan nakledildiği Akhisar Kaymakamlığından Havran Mutasarrıflığına atanmıştır. Havran Şam'ın bir Livası (Sancağı) olup bu gün büyük kısmı Ürdün sınırları içinde kalmaktadır.

Arabistan'dan çekilmemizden sonra Balıkesir Mutasarrıflığına (Karesi) atanmış, bu görevden İttihatçı olduğu gerekçesiyle azledilmiştir.

İzmir'in işgalinden sonra kurulan ve ilk adı "Balıkesir Reddi İlhak Heyeti" olan teşkilatın yönetim kurulu başkanlığına seçilmiş ve bu teşkilatın tertip ettiği Balıkesir ve Alaşehir Kongre Başkanlığını yapmıştır.

Daha sonra, Büyük Anadolu Kongresinin hazırlık çalışmalarını yaparken, İstanbul'da toplanacak Meclisi Meb'usanda Karesi Meb'usluğuna seçilmiştir.

İngilizler tarafından Meclisi Meb'usan dağıtılınca, İstanbul'dan kaçarak Anadolu'ya geçmiş, Türkiye Birinci Büyük Millet Meclisine yine Karesi Meb'usu olarak katılmış, bir süre Ankara'da kaldıktan sonra, meb'usluk sıfatı uhdesinde kalmak üzere Bursa Valiliğine atanmıştır. Bursa sukut edip Yunan tarafından işgal edilince tekrar Ankara'ya dönmüş, bu defa İstiklal Mahkemeleri Başkan ve üyeliğine seçilmiştir. Konya İstiklal Mahkemesinde üyelik, Elcezire ve Şark Mahkemelerinde başkanlık yapmıştır. Hacim Bey'in memuriyet yaşamı Bursa Valiliği'nden ayrılmasıyla son bulmuş, siyasi yaşamı ise 14 Mayıs 1950'ye kadar sürmüştür. İkinci ve üçüncü dönemlerde Giresun ve daha sonraki dönemlerde Balıkesir milletvekilliği yapmıştır.

II. Hacim Bey'in Kuva-yı Milliye hatıraları Balıkesir ve Alaşehir Kongre zabıtlarıyla birlikte, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü tarafından yayınlanmış (Ankara Üniversitesi Basımevi 1967). Elimde fazla mevcudu olmadığı için takdim edemediğim bu kitabın, değerli tarihçi Prof. Dr. Şerafettin Turan tarafından hazırlanan önsözünde, Hacim Bey'in Kuva-yı Milliye faaliyetlerinin geniş bir özeti vardır.

III. Hacim Bey, uzun bir siyasi yaşamı olmasına karşın, idareciliğini hiçbir zaman unutmamıştır. Meslek yaşamında en çok önem verdiği husus asayişin sağlanması olmuştur. "Halk gece evinde huzur içinde uyuyamazsa o yerin idare amiri görevini yapmamış demektir", sözünü sık söylerdi. Bu inanışla pek çok eşkiya takibine bizzat katılmış, hatta sonradan soyadı olarak aldığı "Çarıklı" lakabı takiplerde çarık giydiği için kendisine verilmiştir. Halk ona "Çarıklı Kaymakam"

demmiştir. Böyle bir takip sonunda Ayvalık Çamlığı'nda çektiği çarıklı fotoğrafı;

Hacim Bey'in idarecilik kariyerinde yürekte bağlandığı diğer bir husus; halkçılık ve halkla bütünleşme ilkesiydi. Bu ilkeye yaşamının sonuna kadar bağlı kalmıştır. "Bir idareci evvela halkın düzeyine inmeli, sonra onun düzeyini yükseltmeye çalışmalı" derdi.

Halkla bütünleşip, halkın düzeyini yükseltmeye çalışırken halkı teşkilatlandırmayı da öğrenmiş ve bu yeteneği kazanarak zamanla daha da geliştirmiştir. Özellikle Havran Mutasarrıflığı zamanında asi Şerif Kuvvetlerine karşı gönüllü güçler oluştururken bu yeteneğini sergilemiş, asıl teşkilatçılığını Kurtuluş Savaşı başında ortaya koymuş ve kanıtlamıştır.

Hacim Bey'in halkı yükseltmesi ve halkçılığı konusunda bir fikir vermek üzere 6 Ocak 1919 tarihli Karesi Gazetesinde yayınlanan tamiminin fotokopisini de mektubuma ekliyorum. Tamimin 5. maddesinde "Ben mesleki idarim namına arkadaşlarımı masaları başında şık elbiselerle,

gümüşlü bastonlarla görmekten ise çamurlu çizme ve yırtık çarıklarla görmeyi tercih ederim" cümlesi halkçılık anlayışının güzel bir ifadesidir.

Aynı tamimin ikinci bölümünde köylümüzün bir "velinimet" gibi telakki edilmesi de dikkati çeken bir tanımlamadır. "Maalesef bir çok zamanlar, bir çok yerlerde tatbik edildiği gibi muhterem köylümüze bir nazarı hakir ile bakılmayıp, bir velinimet gibi telakki edilecek ve onların tashihi etvar ve terfihi hallerine mülâyemetle çalışılacaktır" demıştır.

IV. Havran Mutasarrıflığı Hacim Bey'e idarecilik yaşamında önemli bir aşama oluşturmuş, kendisi idarecilik ve teşkilatçılık yeteneğini sergileyecek ortamı bu görevde fazlasıyla bulmuştur. Bu görevdeki başarısı, diğer yörelerdeki Arapları, Osmanlı Devletine karşı isyan ettiren Lawrence'in, Havran ayaklanmasını engellemiş, bu sayede Türk Ordusu'nun ricat yolu açık tutulmuştur. Bu konuda Cevat Rifat'ın "Sina Cephesinde Yahudi Casusları" kitabının 41-42 sh. da bilgi verilmiştir.

Bundan başka, Sadi Koças'ta "Resimli Tarih Mecmuası"nın 6'ncı sayısında yayınlanan "Arabistan'ın Taçsız Kralı Lawrence" başlıklı yazısında, Lawrence'in Havran halkını ayaklandıramaması, Havran halkının Mutasarrıfı sevmeleri, Mutasarrıfın da vatanını sevmesi ile izah etmektedir.

V. Hacim Bey Bursa Valiliğinde bir taraftan İstanbul'dan Anadolu'ya geçenlere yardımcı olmuş, bir taraftan da Milli Kuvvetlerin teşkilatlanmasına hız vermiştir. Birçok Milis Birliği kurmuş, bunların ikisinin adları Targan Bey ve Gökbayrak taburlarıdır.

Bursa Valiliğinde kendi deyişiyle, konumu itibarıyla İstanbul Hükümetinin burnundaki bir sinek gibi olduğu için bu hükümeti taciz etmiştir. Eski komitecilerden Dramalı Rıza vasıtasıyla Damat Ferit Paşaya suikast tertip etmiş. Fakat bir tedbirsizlik sonucu Dramalı Rıza yakalanıp idama mahkum edilince, O da Nemrut Mustafa Divanı Harbince idama mahkum edilmiştir.

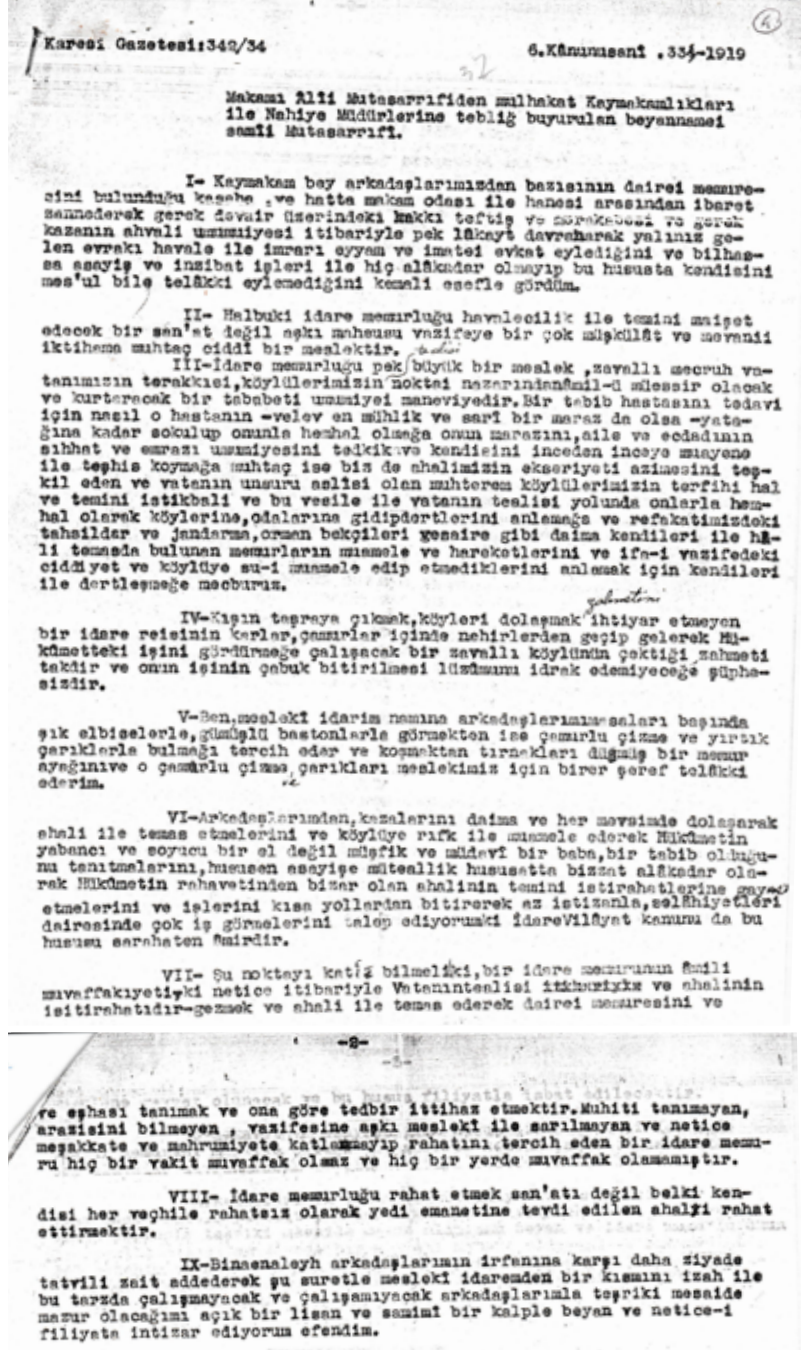
Fakat her şeye rağmen Bursa savunulamamış ve Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Bu da Meclisin fevranına neden olmuş, Meclis Vali Hacim Bey ve Kumandan Bekir Sami Bey'in idamını istemiştir. Kendilerini Mustafa Kemal Paşa savunmuş; "Bursa'yı niçin terk ettikleri değil, niçin daha önce terk etmedikleri sorulmalıdır" demiş, bu görüşmelerin ayrıntıları Büyük Nutuk'ta ve Meclisin gizli zabıtlarında vardır.

Hacim Bey bu konuyu bize anlatırken, "Bursa'yı savunamaya çağımızı anlayınca Bekir Sami Bey'e, Keşişe (Uludağ) çekilelim, vali ve kumandan orada iken

Yunanlılar ilerleyemez, sözüne karşılık, benim şerefli askerim vardır, çekilmem deyip teklifimi reddetti”, diyerek anlatırdı.

VI. Hacım Bey'in Balıkesir Kuva-yı Milliye Teşkilatı Başkanı olarak İzmir Valisi İzzet Bey'e (kambur İzzet) gönderdiği ve Afyon Öğüt Gazetesi'nde yayınlanan mektubunda emrindeki yönetici ve kolluk kuvvetleri komutanlarına, kendisinin tevkifi için emir veren Valiye ; “buradaki kaymakam beyefendiler, jandarma komandan ve efradı ve polis kuvvetleri kamilen kardeşlerimiz olduğu için, vatan selameti namına çalışan bizleri derdest küçüklüğünü göstermeyecekleri zan ve ümidiyle, eğer her halde acizlerinin derdest ve tevkif ve adi mücrimler gibi sevki nezdi alilerinde mültezim ise, bir Yunan müfrezesinin başında olarak sizce bu vazife vataniyenin bizzat ifası tenezzülünde bulunulmasını hassaten rica ve bu vesile ile ihtiram ve tazimatı mahsusamı takdim ederim” demiştir.

VII. Hacım Bey Balıkesir (Karesi) Mutasarrıflığından azledildikten sonra bir süre özel işleriyle meşgul olmuştur. Ancak Yunanlıların İzmir'i işgali üzerine, özel işlerini bir tarafa bırakarak yeniden, müşkül durumdaki Vatanının kendisinden beklediği görevleri yerine getirmekte tereddüt etmemiştir. Bu görevlerin başında, tabiatıyla Yunan ilerleyişini durdurmak ve bunun için teşkilatlanmak gerekirdi. Önce Burhaniye taraflarında bizzat silahlı direnişin başına geçmek istemiş, fakat Balıkesir'deki arkadaşların isteği üzerine orada kurulan teşkilatın başkanlığını almıştır. Ölümünden kısa bir süre önce bu olayı bize şöyle anlatmıştır;

“Akhisar’dan Suriye Havran Mutasarrıflığına tayin edildim. Ric’ata kadar orada kaldım. Ric’attan sonra Balıkesir Mutasarrıflığında bulundum. İttihatı Terakki’nin sukutu üzerine beni de İttihatçı diye azlettiler. Bunun üzerine İstanbul’a gittim. O gün-

lerde İzmir’in işgali vuku buldu. Cezairi Bahri Sefit Otel’inde işgali protesto eden bir toplantı yapıldı. Birkaç gün sonra ben de seyyar tacir sıfatıyla İstanbul’dan ayrıldım. Niyet ve kararım doğru Burhaniye tarafına gitmek ve orada silahlı teşkilatın başına

geçmekti. Fakat Balıkesir'e gelince merhum Vehbi Bey'in riyasetinde (Vehbi Bolak) bir heyeti faaliyet halinde buldum. Bu heyette çok vatanperver, fedakar bir şahsiyet olan Maarif Müdürü Sabri Bey de vardı. Sabri Bey, benim başkan olarak Balıkesir'de kalmamı söylemiş. Heyet azaları da çok büyük hüsnüniyetle kabul etmişler. Bana gelip anlattılar. Ben de başkanlık vazifesini kabul ettim.

Ancak, yalnız şahsi otoriteyle bu işin yürütülmesinin doğru olmayacağını düşünerek, birbiri ardına iki kongre yaptım. Kongre başkanlığını da ifa ettim. Maksadım bu mühim ve büyük Vatan işinin Millete ve Memlekete mal edilmesiydi".

VIII. 16-22 Ağustos 1919 tarihleri arasında yapılan Alaşehir Kongresi'nin 1966 – 71 – 76 yıl dönümleri münasebetiyle Alaşehir'de toplantılar yapılmıştır. Bu toplantılarda sunulan tebliğlerde, tarihçi ve yazarlar kongrenin Kurtuluş Savaşı'ndaki yeri ve önemini belirten konuşmalar yapmışlar. 1985 Yılı Ağustos ayında yapılan toplantıya sunulan tebliğler "Milli Mücadelede Alaşehir" başlıklı kitapta toplanarak yayınlanmıştır. (Anadolu Matbaacılık-Şubat 1988 İzmir)

1986 Yılı'nın Mayıs ayında Balıkesir'de yapılan "Milli Mücadele de Balıkesir" konulu panele sunulan tebliğler, kitap halinde yayınlamıştır. (Mayıs 1988 Kent Basımevi-İstanbul)

Son olarak, çeşitli tarih ve ders kitaplarında Balıkesir Kuva-yı Milliye Teşkilatına ve tertiplediği kongrelere ve kongrelerin Kurtuluş Savaşı'ndaki yerine geniş yer verilmiş, alınan kararların tahlili yapılmıştır.

Bunlardan Mükerrerem Kamil Su ve Prof. Dr. Ahmet Mumcu'nun "Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi" ve Sabahattin Selek'in Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı) kitaplarını özellikle belirtmek gerekir.

Sabahattin Selek'in kitabının birinci cildi 457'nci sayfasından itibaren "Batı Anadolu Kongreleri" bölümünde bu konuda oldukça geniş açıklaması vardır. Yine Sabahattin Selek'in çıkardığı Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaş) Dergisinde, Balıkesir ve Alaşehir Kongre Kararları incelenmiştir.

Emekli Vali, değerli araştırmacı ve yazar Mehmet Aldan, İz Bırakan Mülki İdare Amirleri dizisinde Hacim Muhittin Çarıklı hakkında yazdığı yazı İdarecinin Sesi Dergisi'nin temmuz 1993 sayısında ve aynı yazı "İz Bırakan Mülki İdare Amirleri" başlıklı kitabın 2'nci cildinde yer almıştır.

IX. Mektubuma son vermeden, daha iyi anlaşılmasını sağlamak üzere Hacim Bey hakkında bir iki söz daha söylemek isterim. Hacim Bey, Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını önlemek için bütün gücüyle çalışan ve gerektiğinde çarpışan aydınlar kuşağının son temsilcilerinden biridir.

Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını önlemeyince, başka bir deyimle tarihin akışını tersine çeviremeyince, bütün gücünü yeni Türk Devletinin kurulmasına, Türk Yurdunun kurtarılmasına hasretmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucuları arasında yerini almıştır.

Bu uğurda hiçbir karşılık beklemeden yaptıkları Türk Büyük Millet Meclisince değerlendirilerek kırmızı-yeşil kurdela İstiklal Madalyası ile onurlandırılmıştır.

"Erdi Bey, Hacim Bey hakkında size biraz bilgi ve belge verdiğimi sanıyorum. Özellikle istediğiniz başka şeyler varsa bildirmenizi rica ederim" diyerek Sayın Turgut Çarıklı mektubuna son vermiştir.

Not: Babamın 1920 yılında çekilmiş bir fotoğrafını gönderiyorum.

Hacim Muhittin Bey, ölümünden sonra arzusu üzerine çocukları Perihan, Nejat, Targan ve Turgut Çarıklı babalarının vasiyetini yerine getirerek Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'ne hatıraları ve bunlara ekli vesikaların hepsini vererek yayınlanmıştır.

Hacim Muhittin Çarıklı 14 Mayıs 1950 yılında siyasetten çekilerek, İzmir'de oturmaya devam etmiş, Aralık 1965 tarihinde vefat etmiştir.

Hacim Muhittin Bey, ölümünden sonra arzusu üzerine çocukları Perihan, Nejat, Targan ve Turgut Çarıklı babalarının vasiyetini yerine getirerek Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'ne hatıraları ve bunlara ekli vesikaların hepsini vererek yayınlanmıştır. Burada yayınlananlar İzmir'in işgalini takip eden günlerden başlayarak Bursa'nın Yunanlılar eline düşüşüne kadar geçen Milli Mücadele tarihimizin en kritik devrini kapsamaktadır.

Bu devirde Hacim Bey, önceleri İttihatçı olduğu için Karesi Mutasarrıflığından azledilmiş; İzmir'in Yunan işgaline uğramasından sonra ise Yunanlılara karşı ilk mukavemet hareketini teşkil eden Soma, Ayrılık, Kırkağaç ve Akhisar cephelerinin bağlı bulunduğu "Balıkesir Redd-i İlhak" sonra "Redd-i İlhak Hareket-i Milliye" teşkilatı başında başkan; Birinci ve İkinci Balıkesir Kongreleri ile Alaşehir Milli Kongresi'nin tertipleycisi ve başkanı; son Osmanlı Meclis-i Meb'usanı ve nihayet Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sıfatı devam etmek şartıyla Ankara Hükümetinin Bursa Valisi olarak görüyoruz. Hatıraları sonradan yazılmış olmayıp, o buhranlı günlerde, olayların cereyanı sırasında günün gününe tutulmuştur.

Hacim Muhittin Bey'in ölümünden sonra Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü tarafından basılan "Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yı Milliye Hatıraları" adlı yapıt, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın yokluklar ve yoksulluklar içinde, sınırsız özverilerle gerçekleştiren Vatan savunmasından bir kesitin öyküsüdür. Eser, olayları bizzat yaşamış, yönlendirmiş kişi tarafından günü gününe kaleme alınan notlardan oluşan tek kaynak olması bakımından değer taşımakta olduğundan;

Genelkurmay Başkanlığı "İstiklal Harbi Tarihi'nin yazımında istifade edilmek üzere" 1924 ve 1927 yıllarında, kendisine iki defa müracaatta bulunulmuş; fakat, ilgili şahıslar hayatta iken tarihin yazılamayacağı düşüncesi ile Hacim Bey, "zamanı gelince bütün bunlar tarihe mal edilecektir" demek suretiyle, o dönem hatıralarını vermeye ve neşre yanaşmamıştır.

Rahmetle andığım meslek büyüğümüz Vali Mehmet Aldan'ın, İz Bırakan Mülki İdare Amirleri yapıtında yer alan yazıları ile çalışmama son veriyorum:

Birinci Dünya Savaşı'nı kazanan büyük devletlerin ve onların uyduyu Yunanlıların, Türk Ulusu'nun bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü hiçe sayarak eylemleri saldırılara geçtikleri, insanlığı utandıran düşüklüklere başvurmaktan çekinmedikleri bunalımlı ve karamsar bir ortamda, "Eski Mutasarrıf" sanından başka resmi bir dayanağı bulunmayan, fakat yurt ve ulus sevgisi, cesareti, gayreti ve sorumluluk duygusu söz götürmeyen Hacim Muhittin Çarıklı; Batı Anadolu'da düşmana karşı direnme bilincini uyandırmış, kongreler yoluyla savunma örgütlerini oluşturmuş ve örneksiz Önder Mustafa Kemal Paşa ile işbirliği yaparak Ulusal Utku'ya katkıda bulunmuş bir kahraman sıfatıyla Ulusumuzun sonsuz şükranına hak kazanmıştır.

Kendisini hürmetle, rahmetle anıyoruz.

Aldığı Ödüller;

Uzun hizmet süresi boyunca türlü şekilde ödüller almıştır:

- Çeşme Kaymakamlığı sırasında iki takdirname,
- Havran Mutasarrıflığı'nda Üçüncü Osmanî Nişanı, Harp Madalyası, İkinci Rütbeden Demir Saliplî Nişanı,

- TBMM Üyesi iken kahramanlık ve özveri gösterdiğinden dolayı yeşil ve kırmızı şeritli İstiklal Madalyası,
- Şark İstiklal Mahkemesi Başkanlığı hizmetlerinden dolayı TBMM tarafından Takdirname ile taltif edilmiştir.

Balıkesir Valiliğinin (No.2-1998) yayının sonuç bölümünden alıntı ile konuyu sona erdirmek istiyorum.

"Türk Milli Mücadelesinin fikir ve uygulama safhası" Kongreler Devri ile başlamıştır. İzmir işgali başlamasıyla ilk kongre Balıkesir'de yapılmış olduğundan, tarihçi Cemal Kutay Balıkesir için "Millî Mücadele Döneminde Devleşen Bir Yöre"dir, demiştir.

Millî Mücadele bir sınıf önderliğinde olmamış, harekete her yaş ve sınıftan halk katılmış, fakir-zengin, asker-sivil ayrımı gözetilmeden herkes, direniş hareketinin başarılı olmasına çalışmıştır. Bu sebeple, cepheye asker sevinde hatır-gönül gibi faktörler rol oynamamıştır.

Bölge, Birinci Dünya Savaşı çıktığı yıllarda ve Kurtuluş Savaşı sırasında zor günler yaşamış, önemli olaylara sahne olmuş, Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından altı buçuk ay sonra 15 Mayıs 1919'da İzmir Yunan işgaline uğrayınca, Vatanın birçok yerinde Redd-i İlhak cemiyetleri ortaya çıkmıştır. Balıkesir'de işgalin ertesi günü, ismi sonradan Hareket-i Milliye ifadesi ile birleşen Redd-i İlhak Cemiyeti kurulmuş ve Yunan işgaline karşı ilk defa burada silahlı mücadele kararı alınmıştır. Ayrıca Balıkesirliiler 18 Mayıs 1919 günü, Alacamescid Camiinde toplanarak, savaşa hazırlık için her yetkiye sahip 41 kişiyi aralarından seçmişler, böylece Balıkesir Kuva-yı Milliye Hey'et-i Merkeziye'si doğmuştur.

Hey'et-i Merkeziye ilk olarak "Milli Mücadele'nin gönüllü kuvvetlerle yapılmasını mahzurlu olacağını ve bu cihetle tertip olunacak cetvel mücibince asker toplanmasına." karar vermiş, bunun için de 1892-1894 doğumlu olanların Kuva-yı Milliye'ye iştirak ettirilmeleri uygun görülmüş ve karar 25 Haziran 1919 tarihinde alınmıştır.

Türk Kurtuluş Savaşı Tarihinde, Balıkesir Hey'et-i Merkeziyesi emrinde ilk defa kullanılan Kuva-yı Milliye isimli güç, Yunan ordularını İzmir çevresinde 14 ay engelleyerek, Ankara'da TBMM Hükümeti kuruluşu ve Milli Orduların hazırlanması için zaman kazandıran, Balıkesir Kuva-yı Milliye Hey'et-i Merkeziyesi'dir. Zarbali Hulusi Bey komutasında ilk kurulan 130 kişilik Milli Müfreze'den sonra Ayvalık ve Karesi'ye bağlı Soma, Kırkağaç, Akhisar bölgelerinde milli cephele oluşturulmuştur.

29 Mayıs'ta Ayvalık'a çıkan Yunan birliklerinin karşısına Kaymakam (yarbay) Ali Çetinkaya 172 Alayı karşı çıkmış, böylece Milli Mücadelenin ilk askeri cephesi burada açılmıştır.

Balıkesir milli direniş hareketlerinin başladığı devrede; TBMM daha açılmamış, askeri cephele ve düzenli ordu bulunmuyordu. Sadece çete hareketleri ve ferdi kahramanlıklar vardı.

Balıkesir halkı, "kurtuluş namlunun ucundadır" diyerek 16 Mayıs 1919 günü Okuma Yurdun'nda, 2 gün sonra Alacamescid'de yaptıkları toplantılarla da karar vermişlerdir. Balıkesir Hey'et-i Merkeziyesi devletsiz ve ordusuz günlerde vergi, silah ve asker toplamış, maaş vermiş, şehit ve yetimlere aylık bağlamış, tam bir devlet ciddiyetiyle seferberlik uygulamıştır.

Erzurum Kongresi, 1'inci Balıkesir Kongresinden 25 gün sonra toplan-

mıştır. Balıkesir'deki faaliyetleri Türk halkına duyurmak, mücadeleyi teşvik etmek, kısaca "kamuoyu oluşturmak" için İstanbul basını suskun olduğu günlerde Balıkesir Ses, Doğru Söz ve İzmir'e Doğru gazetelerini çıkarmıştır.

Balıkesir Hey'et-i Merkeziyesi'nde görev alanlar ile halkı; bilinçli ve inançlı vatansever insanlar olarak bu teşkilatı kurup, Milli Mücadeleye katılmışlar. Aldıkları kararların bir kısmı Kurtuluş Savaşı kazanılıp, Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra "kanun maddesi" haline gelmiştir.

Karesi'nin yiğit evlatları, kendi imkanları ile hiçbir yerden yardım almaksızın, bir yandan Yunan ordusuyla, diğer yandan Anzavur hailerleriyle çarpışmış ve öz yurtlarını istiladan kurtarıp, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında ve o büyük tarihi neticeye ulaşılmasında üzerlerine düşen görevi tam anlamıyla başarmışlardır.

HACIM MUHİTTİN ÇARIK'LININ BEYANNAME ADINI VERDİĞİ GENELGE

Makamı Ali Mutasarrıfiden mülhakat Kaymakamlıkları ile Nahiye Müdürlüklerine tebliğ buyurulan Beyannamesi samii Mutasarrıfı.

Mülki İdare hizmetinin büyük kısmı savaş yıllarına rastlayan Hacım Muhittin Çarıklı, bu dönemde emniyet ve asayiş konularına, halkın dert ve dileklerine, eğitim işlerine özel bir ilgi duyduğu; dürüst, mert, babacan tutum ve davranışlarıyla her görevde sevgi ve saygı gördüğü, halkı Devlete ısındırdığı takdir edilir.

Karesi Mutasarrıflığında, Kaymakam ve Nahiye Müdürlüklerine gönderdiği ve Karesi Gazetesi'nde yayınlanan 6. Kanunusani 1919 (6 Ocak 1919) tarihli Genelge; Kamu görevi, halk

ve halka hizmet konusunda görüşü, yurtsever ve insancıl yönlerini göstermesi yönünden önemlidir.

Genelge esaslarını günümüz Türkçesi ile özetlersek :

1. Bazı kaymakamlar makam odası ile evleri arasında gidip geldikleri, daireler üzerinde teftiş ve denetim yetkilerini kullanmadıkları gibi, kaza'nın genel durumu ile de ilgilenmedikleri, evrak havalesi ile günleri geçirdikleri, özellikle emniyet ve asayiş konusunda kendilerini sorumlu görmediklerini esefle görülmektedir.
2. Mülki İdare, havalecilik ile geçim sağlama sanatı değil, özel görev aşkını, birçok zorluğu aşma gücünü gerektiren ciddi bir meslektir.
3. İdare Amirliği pek büyük meslek olup, "zavallı yaralı vatanımızın gelişmesini, köylerin kalkınmasını sağlayacak, genel manevi bir tababettir". Velinimet köylülerimizin kalkınması, geleceğinin güven altına alınması ve Vatanın yücelmesi için köylüklerine, odalarına kadar gidip dertlerini anlamak; tahsildar, jandarma, orman bekçisi gibi görevlilerin, köylerde nasıl davrandıklarını öğrenmek bakımından köylülerle dertleşmek zorundayız.
4. Kışın taşraya çıkmak, köyleri doluşturmak zahmetine katlanmayan bir idare adamının, kabaran sularından geçip karlar altında, çamurlar içinde Hükümete gelen, işini gördürmeye çalışan zavallı köylünün çektiği sıkıntıyı ve işinin çabuk bitirilmesi gereğini takdir edemeyeceği şüphesizdir.
5. "Ben arkadaşlarımı masa başında, şık elbiselerle, gümüşlü bastonlarla görmekten ise, çamurlu çizme ve yırtık çarıkla görmeyi tercih ederim."

Meslektaşlarımdan bazıları'nın vazife-i asliyelerini lâ-yıkı ile takdir edemiyerek ve batıskâfıran hareket ettiklerini ve hatta dairei memurlarını bile dolaşmayıp ve inzibat mesaliline vazife harici bir nazarla bakarak lâkaydane davranışlarını esefle öğrendim ve gördüm. Harbi Usulî'den yorgun ve yaralı bir halde çıkan mukaddes Vatanımızın bir çok mühim ve fedakârane hizmete muhtaç bulunduğumu, Vatanımızın her hususta terakkî ve evlâfî vatanın, bilhassa velinimetimiz olan köylülerin temini refah ve terakkisinde en mühim bir emil-i müessir olduklarını ilâveye lüzum görüyor ve mevaddı ştiyeyi nazari dikkatinize vasediyorum.

1-Eshabi mesalile daima hüsnâ kabul ve gülleryüz gösterilecek ve işleri asgari bir zamanda bitirilecektir.

2-Hükûmete müracaatta egraf, ağıniya ve muhterlerin vasıtası kabul edilmeyerek; ahaliye doğrudan doğruya müracaat etmeleri lüzumı tefhim ve ilan edilecek ve vasıta ile olan müracaatların daha çabuk bitirilmeyip bil'akis herkesin kendisi müracaat etmesinicibi menfaat olacağı anlaşılabacaktır.

3-Mesalesef bir çok zamanlar bir çok yerlerde tatbik edildiği gibi muhterem köylülerimize bir nazari hakir ile bakılmayıp bir velinimet gibi talfiki edilecek ve onların teshihî etvar ve terfihi halilerine ,mülâyemetle, çalışılacaktır.

4-Her nehiye müdiri dairelerini sık sık ve fakat güzel havalarla kuma yemek için değil, belki köylülerimizin çektiği mesakkatleri bizzat görmek için muhtelif mevsimlerde ve hatta en soğuk, en yağmurlu ve pamarlı günlerde bile gesecek ve onların derdleriyle ihtiyacalarını yakından tedkik ederek kendi selshiyeti dairelerinde olanları derhal ve bilâistisna icra ile Livanın takdir ve teğebbüsüne muhtaç olanları da Merkezde bildirecek ve her devir nihayetinde netice-i icrati ile muhter-i istisna gördüğü mevaddı hâvi raporlar gönderecektir. Ve bu suretle idare memurluğunun mekenet ocağı değil belki bir tababeti umumiye maneviye olduğunu nazari umumiyede isbat edecektir.

5-Her hangi bir mes'ele için Hükûmete müracaat edecek ahaliye bir hissi hayyet olduğu dümlenirse mülumdur. Bu hissin her halde i-zalesi lâsmeden olup devairi resmîyeye gelececek eshabı müracaatın Hükûmeti bir baba ocağı ve penah tanınması için ne lâzıma yapılacak ve memurların yabancî ve karıcı bir el olmayıp, bil'akis sarıcı ve müşfik bir baba ve Millet'in sinecinden kopmuş bir hulfâe ,bir vekil olduğu hissini

-3-

3. Kışıncahı . 334-1919

Müslüme gayret olunacak ve bu husus filiyatla isbat edilecektir.

6-Çekavet ve asayışsizlik hususlarında birinci derecede mes'ul memurları mükiye olduğu düşünülerek temini inzibat hususunda pek alâkadar davranılacak ve bizzat ifayı vazife edilecektir.

Arkadaşlarımdan irfan ve hüsnüyetlerine karşı daha ziyade basti mütelenyi Zait adedererek netice bu vadide hareket edemiyecek müdir beylerle tepriki meseide masar olduğunu beyan ve idare memurluğunun bir tariki meşetten ziyade bir mesleki mahsus olduğunu ve bununmâde bir çok mezahim ve mesakkatleri macip olup ancak aşkı mahsus ile es'yan mü-cibi muvafakkiyet olacağını samimiyetle ilâve ve tamamî tatbikini kat'iiyen talebederim.

6. Arkadaşlarımdan, kazalarını her mevsimde dolaşarak halkla temas etmelerini ve köylüğe iyilikle muamele ederek Hükümeti "yabancı ve soyucu bir el değil, müşfik bir baba, bir tabip olarak tanıtılmalarını" özellikle asayiş konularıyla bizzat ilgilenerek Hükümetin gevşekliğinden usanmış olan halkı huzura kavuşturmalarını, işlerini kısa yoldan görmelerini; az danışıp yetkilerini kullanarak çok iş yapmalarını talep ediyorum. İdare-i Vilayat Kanunu da bunu açıkça emreder.
7. Şu nokta kesinlikle bilinmeli ki, bir idare amirinin başarısı, sonuçta Vatanın yükselmesi, hal-

- kın huzura kavuşması demektir. Gezmek, ahali ile temas ederek memurlarını ve kişileri tanımak ve ona göre önlem almak esasına dayanır. Çevreyi tanımayan, araziyi bilmeyen, işine görev aşkıyla sarılmayan, zahmet ve yokluğa katlanmayıp rahatını düşünen bir idare memuru hiçbir vakit, hiçbir yerde başarı sağlayamaz.
8. İdare memurluğu rahat etme sanatı değil, belki idarecinin her türlü sıkıntıyı göze alarak, hizmet alanındaki halkı rahat ettirme sanatıdır.
9. Halkın Hükümete aracı başvurması, güler yüzle karşılanması, korku hissinden

kurtararak güven duygusuna kavuşturulması son derece önemlidir.

10. Köy gezileri sonunda, yapılacak işler hakkında Liva'ya bir rapor sunulması gerekir.
11. Bu esaslara göre çalışmayacak veya çalışmayacak arkadaşlarımızla işbirliğini sürdürmeyeceğimi açıkça ifade eder, bu uyarının olumlu sonuçlarını beklediğimi bildiririm.

Genelge hükümlerinden anlaşıldığı üzere Hacim Muhittin Çarıklı'nın; emniyet ve asayişin sağlanması, halka iyi davranılması, işlerin aracı görülmeleri konularını esas alan genelgesi özgün nitelime ve değerlendirme içeriği dikkat çekicidir. Köyde yaşayan insana değer verip, velinimet gözü ile bakılmasını öğüt verdikten sonra, köy gezileri sonucunda rapor hazırlanarak Liva'ya gönderilmesi, idareyi planlı ve programlı çalışmaya yöneltmesi önemlidir. Eğitime önem verdiğini gösteren Kula Kız Mektebini açması örnek bir olaydır. O tarihlerde tütün tekeline sahip Reji İdaresi, yabancı güçlerin ekonomik hegemonyasını sağlayan bir araç olarak gördüğünden, tütün kaçakçıları (kotrabacı) takibini pek istekli davranmayışı milli hislerinin yüksekliğini ifade eder.

KAYNAKÇA

Turgut Çarıklı- 25.3.1997 tarih mektup ve ekleri

Mehmet Aldan-iz Birakan Mülki İdare Amirleri, cilt-2

Balıkesir Valiliği kültür yy. 2-1998
Doç.Dr. Mediha Akarslan –
Türk Millî Mücadelesi Balıkesir
Cephesi

Sabahattin Selek – Ulusal Kurtuluş
Savaşı I.Cilt